

UOT 94 (479.24)

М.Ə.İsayev, А.Ə.Ахундов
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti
isayeva00@rambler.ru

BÖYÜK TARİXİ QAYIDIŞ RESPUBLİKADA SİYASİ SABİTLİYİN, TƏRƏQQİNİN VƏ COŞQUN İNKİŞAFIN ZƏMİNİ KİMİ

Açar sözlər: Ümummilli Lider, Qurtuluş günü, siyasi sabitlik, iqtisadi strategiya, Əsrin müqaviləsi

Məqalədə Heydər Əliyevin ikinci dəfə hakimiyyətə qayıdışından sonra respublikada yaranan siyasi sabitlik və Ümummilli lider Heydər Əliyevin həyata keçirdiyi siyasi kursun hazırda prezident İlham Əliyev tərəfindən uğurla davam etdirilməsi araşdırılır və tədqiq olunur.

М.А.Исаев, А.А.Ахундов

БОЛЬШОЕ ИСТОРИЧЕСКОЕ ВОЗВРАЩЕНИЕ КАК ЗАЛОГ ПОЛИТИЧЕСКОЙ СТАБИЛЬНОСТИ, ПРОГРЕССА И БУРНОГО РАЗВИТИЯ

Ключевые слова: общенациональный лидер, день Спасения, политическая стабильность, экономическая стратегия, контракт века

В статье исследуется и анализируется политическая стабильность, созданная Гейдаром Алиевым после возвращения его к власти во второй раз и успешное продолжение Ильхамом Алиевым политического курса общенационального лидера Гейдара Алиева.

М.А.Іsayev, А.А.Аkhundov

GREAT HISTORICAL RETURN AS THE BASE OF POLITICAL STABILITY, PROGRESS AND OVERWHELMING DEVELOPMENT IN THE AZERBAIJAN REPUBLIC

Keywords: National leader, Salvation Day, political stability, economic strategy, the contract of the century

The article deals with the political stability after national leader Haydar Aliyev's second return to the power. It also considers and studies the ways how İlham Aliyev retains his father's political course successfully.

1991-ci ildə müstəqillik əldə etdikdən sonra ölkəyə rəhbərlik edən qüvvələrin səriştəsiz siyasəti və müxtəlif xarici qüvvələrin direktivləri əsasında

ölkəni idarə etməsi həmin dövrdə kaos və anarxiyanı daha da dərinləşdirdi. Xüsusilə də AXC “Müsavat” cütlüyünün antimillə və səriştəsiz siyasəti Azərbaycanı qarşıdurma meydanına çevirmişdi. Ölkədə separatizm meyilləri baş qaldırmışdı, qanunsuz siyasi birliklər mərkəzi hakimiyyətə tabe olmadıqlarını bildirirdilər. Müstəqilliyimiz üçün xüsusilə təhlükəli olan 1993-cü il 4 iyun hadisələri bir daha belə bir məqamı aşkar etdi ki, xalqın dəstəyinə söykənməyən, idarəetmə təcrübəsinə malik olmayan, eləcə də dərin daxili ziddiyyətlər mənğənəsində olan hakimiyyət ölkənin müstəqilliyini qorumaq və suverenliyini təmin etmək iqtidarında deyildir. Beləliklə, Azərbaycan vətəndaş müharibəsi və parçalanmaq təhlükəsi astandasında idi. 1991-ci ildən 1993-cü ilin iyununadək bütövlükdə yeni müstəqil dövlətin taleyi ciddi sual altında idi. Bütün bu proseslər yenicə nail olduğumuz müstəqilliyimizin əldən getməsinə və Azərbaycan dövlətçiliyinin əldən getməsinə aparırdı. 1993-cü ilin iyununda xalqın təkidi ilə Heydər Əliyev yenidən hakimiyyətə gəlməsəydi, bugünkü müstəqil Azərbaycanın varlığından danışmaq çətin ki, mümkün olacaqdı.

Azərbaycanın 91 nəfər tanınmış ziyalısi 1992-ci il oktyabrın 16-da “Səs” qəzeti vasitəsilə Heydər Əliyevə “Azərbaycan Sizin sözünüzü gözləyir”, - deyə müraciət etdi (1). Heydər Əliyev Azərbaycan ziyalılarının müraciətinə 24 oktyabr 1992-ci il tarixli cavabında mövcud ictimai-siyasi durumu dərinlən təhlil etdi, cəmiyyətin bütün qüvvələrini birləşdirməklə yaranmış ağır vəziyyətdən çıxış yollarını göstərdi, Azərbaycanın müharibə vəziyyətindən çıxması, sosial-iqtisadi böhranın aradan qaldırılması, düzgün kadr siyasəti aparılması, səriştəli kadrlardan düzgün istifadə edilməsi, respublikada qanunların aliliyinin təmin edilməsi, demokratiyanın ardıcıl inkişafı, siyasi plüralizmə, insan azadlığına şərait yaradılması, yeni müstəqil dövlət quruculuğu prosesinə vətəndaşların hamısının, əhalinin bütün təbəqələrinin cəlb olunması, heç bir məhdudiyət qoyulmaması, Azərbaycanın parçalanmasına yönəldilmiş meyillərin qarşısının qətiyyətlə, sivil, demokratik yollarla alınması, dövlətin bütövlüyünün demokratik prinsiplər əsasında qorunub saxlanması və inkişaf etdirilməsinin vacibliyini qeyd etdi. O, bildirdi ki, Yeni Azərbaycan Partiyasının yaradılması obyektiv zərurətdən doğur. Belə bir partiya Azərbaycanın ictimai-siyasi həyatında fəal iştirak edərək yeni, müstəqil Azərbaycan dövlətinin möhkəmləndirilməsində və inkişafında tarixi rol oynaya bilər (2, s.442-446).

Ulu Öndər Heydər Əliyev ziyalılara göndərdiyi 24 oktyabr 1992-ci il tarixli cavabında Yeni Azərbaycan Partiyasının yaradılmasına və ona rəhbərlik etməyə razılıq verdi. 1992-ci il noyabrın 21-də Naxçıvanda Yeni Azərbaycan Partiyasının təsis konfransı keçirildi. Konfransda 550-dən çox nümayəndə iştirak edirdi. Konfrans YAP-ın yaradılması haqqında qərar qəbul etdi. Partiyanın Heydər Əliyev tərəfindən hazırlanmış Proqram və Nizamnaməsi qəbul edildi. Heydər Əliyev yekdilliklə partiyanın sədri seçildi (2, s.44).

Böyük dövlətçilik təcrübəsinə, xarizmaya malik olan güclü lider Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə fəaliyyət göstərən Yeni Azərbaycan Partiyası müstəqilliyimizin möhkəmləndirilməsinə, milli inkişafın təmin olunmasına xidmət edən fəaliyyətini davam etdirdi və bunun nəticəsində Azərbaycan tənəzzüldən xilas olaraq tərəqqi və inkişaf yoluna qədəm qoydu.

Akademik Ramiz Mehdiyev “Azərbaycanda müstəqil dövlətçiliyi yaradan və yaşadan – Heydər Əliyevin qadir şəxsiyyətidir” adlı əsərində yazır: “XX əsr tarixində, dünya siyasətində etiraf edilən fenomen şəxsiyyət Heydər Əliyevin yaratdığı milli dövlətçilik tarixin bizə bəxş etdiyi milli sərvətdir və onun dəyərini dərk etməliyik. İstər Azərbaycan tarixində, istərsə də xalqın yaddaşında müstəqil və suveren dövlətin simvolu, xarizmatik siyasət dahisi, cəsur insan və ən böyük vətəndaş kimi qalmışdır və qalacaq. O, Azərbaycanın ən yeni tarixində bütöv bir epoxanı özündə təcəssüm etdirən, müstəqil dövlətin siyasi, iqtisadi, hüquqi-sosial-mədəni, elmi əsaslarını yaradan, onların ardıcıl inkişafını təmin edən siyasi kursun və milli inkişaf strategiyasının müəllifidir. Bu gün biz azərbaycanlıların ölkəmiz haqqında danışanda fəxr edə biləcəyi, qürurla öyünəcəyi çox uğurları var. Onların istisna olmadan hamısı Heydər Əliyevin adı ilə bağlıdır. Müstəqil Azərbaycanda elə bir sahə yoxdur ki, onun inkişafında Heydər Əliyevin zəhməti olmasın” (3, s.4).

Təkcə YAP-ın deyil, bütün Azərbaycan xalqının lideri olan Heydər Əliyev öz məsləhətləri ilə xalqı yaxınlaşmaqda olan daha böyük fəlakətlərdən qurtarmaq üçün iqtidara yol göstərməyə çalışırdı. Uzun müddət bu məsləhətlərə əhəmiyyət verməyib səriştəsiz siyasəti ilə ölkəni parçalanmaq, vətəndaş müharibəsi həddinə gətirmiş iqtidar başlanmış təhlükəli proseslərin qarşısını almaqda gücsüzlüyünü görüb son anda kömək üçün Heydər Əliyevə müraciət etdi. Prezident Elçibəyin dəfələrlə təkidli dəvətlərindən sonra Heydər Əliyev 1993-cü il iyunun 9-da hökumətin onun ardınca göndərdiyi təyyarə ilə Bakıya gəldi (4).

Heydər Əliyev genişlənmək təhlükəsi olan vətəndaş müharibəsini dayandırmaq üçün ağıllı, düşünülmüş siyasi tədbirlər həyata keçirdi. O, iyunun 13-14-də Gəncə şəhərində hərbi müxalifətlə danışıqlar apardı, mövcud siyasi böhrandan çıxış yollarını müəyyənləşdirdi (2, s.150).

İyunun 15-də Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin fəvqəladə sessiyası Heydər Əliyevi Ali Sovetin sədri seçdi. Bu gün Azərbaycanın müasir dövr tarixinə “Qurtuluş Günü” kimi daxil oldu. Sonralar 1997-ci ilin iyununda Milli Məclis bu günü “Milli Qurtuluş Günü” kimi bayram elan etdi (5).

Ölkəmizin tarixinin ən həssas dövründə Heydər Əliyevin hakimiyyətə qayıdışı Azərbaycanın mövcudluğunun, müstəqilliyinin və gələcək inkişafının yeganə və həlledici səbəbi idi. Heydər Əliyevin tarixi qayıdışı Azərbaycanın müstəqilliyinin xilasını və qarantını idi. Qurtuluş eyni zamanda iqtisadi tənəzzülün qarşısını aldı. Bu isə Heydər Əliyevin böyük qayıdışını əks etdirən çox vacib

məqamlardan biridir. Eyni zamanda qurtuluş Azərbaycanı o zaman düçar olduğu beynəlxalq təcriddən xilas etdi. Qayıdış, əslində Azərbaycanı bütün istiqamətlər üzrə bürümüş böhrandan xilas etdi. Bu, Heydər Əliyevin xilaskarlıq missiyasını özündə ehtiva edirdi.

1993-cü il iyunun 24-də Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinin qərarı ilə Azərbaycan Respublikası prezidentinin səlahiyyətləri Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin sədrinə verilmişdir. Heydər Əliyev bəyanatında Azərbaycan dövlətinin daxili siyasi vəziyyətini təhlil etdi. Daxili və xarici siyasət sahəsində qarşıda duran vəzifələri müəyyənləşdirdi (6, s.568).

Bu tarixi hadisə respublika həyatında xaos və anarxiyadan qurtuluşa doğru yeni mərhələnin başlanğıcı oldu. Ulu Öndərin Ali Sovetin sədri seçilməsi Azərbaycanda mütərəqqi parlamentarizm ənənələrinin formalaşmasını təmin etdi. O parlamentin cəmiyyətdəki nüfuzunun sağlamlaşdırılması, idarəçilik keyfiyyəti sayəsində ali qanunverici orqanda qeyri-etik hərəkətlərin və siyasi çəkişmələrin qarşısını aldı. Müzakirə və diskussiyaların sivil, demokratik meyarlar çərçivəsində aparılması üçün şəxsi nümunə göstərərək, parlament idarəçiliyinə yeni ruh və müasirlik gətirdi. Ümummilli lider Heydər Əliyevin 1993-cü ildə Azərbaycan rəhbərliyinə qayıdışı ilə ölkənin ictimai-siyasi, sosial, iqtisadi, elmi-mədəni həyatında, beynəlxalq əlaqələrdə dönüş yarandı, elmi əsaslara, beynəlxalq norma və prinsiplərə uyğun müstəqil dövlət quruculuğu prosesi başlandı. Məhz onun həyata keçirdiyi təxirəsalınmaz tədbirlər nəticəsində bir tərəfdən Milli Ordunun formalaşdırılması, Azərbaycanın milli mənafələrini qorumağa qadir nizami silahlı qüvvələrin yaradılması, torpaqlarımızın müdafiə olunması ilə bağlı mühüm addımlar atılıb, digər tərəfdən atəşkəsə nail olmaq üçün bütün siyasi və diplomatik vasitələr işə salınıb. Azərbaycanla Ermənistan arasında 1994-cü il mayın 8-də Bişkek protokolu imzalandı və bu sənədə əsasən 1994-cü ilin may ayının 12-də iki dövlət arasında atəşkəs elan olundu. O vaxtdan respublikamızın ərazi bütövlüyünün sülh və danışıqlar yolu ilə təmin olunmasını nəzərdə tutan çox çətin və uzun sürən atəşkəs dövrü başlandı.

1994-1995-ci illərdə prezident Heydər Əliyev tərəfindən respublikada qanuni dövlət hakimiyyətinin bərqərar edilməsi və siyasi sabitlik yaradılması istiqamətində qətiyyətli addımlar atıldı. Nəticədə, baş nazir S.Hüseynovun başçılığı altında Gəncədə və daxili işlər nazirinin müavini R.Cavadovun Ağstafa və Qazax rayonlarında qaldırdıqları qiyam və dövlət çevrilişinə cəhdlərin qarşısı qətiyyətlə alındı. Heydər Əliyevin barışmaz mövqeyi və qətiyyətli addımları nəticəsində 1995-ci ildə artıq Respublikada bir dənə də olsun qeyri-qanuni silahlı dəstə qalmamış və ölkədə tam siyasi sabitlik təmin edilmişdir.

Heydər Əliyevin Respublikaya yenidən rəhbərliyə gəldiyi vaxtdan əvvəlki iqtidarlar, demək olar ki, əsl mənada ordu quruculuğu ilə məşğul olurdular.

Onların bu səriştəsiz siyasəti nəticəsində Respublika ərazisinin 20 faizi düşmənin əlinə keçmişdi. Müharibədə 20 min azərbaycanlı şəhid olmuş, 100 min nəfər yaralanmış, 5 min nəfər əlilə çevrilmişdi. Qaçqın və köçkünlərin sayı milyon nəfəri ötmüşdür.

Erməni faşistləri tərəfindən 4861 nəfər azərbaycanlı, o cümlədən 314 qadın, 58 uşaq, 255 qoca əsir və girov götürülmüşdü (7).

Heydər Əliyev 1993-cü ildə prezident seçkilərindən sonra bütün diqqətini ordu quruculuğuna yönəltdi. Azərbaycan Ordusu bərpad vəziyyətdə idi, parçalanmış və hərbi hissələr ayrı-ayrı siyasi qrupların təsiri altına düşmüşdü. Ordunun silah-sursat, geyim və ərzaqla təminatı olduqca pis vəziyyətdə idi. Dövlətimizin qarşısında duran əsas vəzifə Müdafiə Nazirliyinə tabe olmayan müxtəlif siyasi qruplaşmaları, döyüş qabiliyyəti aşağı olan, nizam-intizamsız hərbi hissələri ləğv etmək, güclü nizami ordu yaratmaq, bunun üçün xalqı ayağa qaldırmaq, birləşdirmək lazım idi. 1993-cü il noyabrın 1-də xalqımızı ordu quruculuğuna səfərbər etmək üçün Dövlət Müdafiə Şurası yaradıldı. Ordu quruculuğu sahəsində atılan məqsədyönlü addımlar nəticəsində köhnə 33 batalyon ləğv edildi və əvəzində yeni milli ordu hissələri yaradıldı.

Prezident Heydər Əliyev 1993-cü il noyabrın 2-də televiziya və radio vasitəsilə xalqa müraciət etdi.

Prezidentin çağırışına cavab olaraq minlərlə insan könüllü olaraq orduya yazılmaq, cəbhəyə getmək istədiklərini bildirdi. Ordunun döyüş hazırlığının yüksəldilməsi işi dövlət başçısının ciddi nəzarəti altına alındı.

Nəticədə, 1994-cü ilin sonunda Milli Ordunun sıralarında 54 min əsgər və zabit var idi. Silahlı qüvvələrin maddi bazası xeyli möhkəmləndirildi. Prezident şəxsən cəbhə bölgələrində ordunun, əsgərlərin döyüş hazırlığının vəziyyəti ilə yaxından tanış olub konkret tədbirlər müəyyən etdi. Bütün bunların nəticəsində Azərbaycan ordusu düşmənin Respublikanın içərilərinə doğru hücumunu dayandırdı və əks-hücum keçib bir sıra əraziləri düşməndən azad etdi (8, s.568).

Azərbaycan Respublikası prezidenti Heydər Əliyevin çox böyük və uğurlu diplomatiyası, güclü Milli Ordunun yaradılması nəticəsində düşmən artıq münafişəni hərbi yolla həll etməyin mümkün olmayacağını başa düşdü. Odur ki, 1994-cü il may ayının 12-də cəbhədə atəşkəsə nail olundu.

Azərbaycan xalqının orduya yardımını tənzimləmək məqsədilə 2002-ci il avqustun 17-də Prezident Heydər Əliyevin fərmanı ilə "Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələrinə Yardım Fondu" təsis edilmişdir.

Ümummilli lider Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə həyata keçirilən siyasətin uğurlu nəticəsindən biri ölkəmizin beynəlxalq arenada müstəqil dövlət kimi tanınması, ikitərəfli və çoxtərəfli səmərəli xarici əlaqələrin qurulması və nəticə etibarlı ilə milli maraqlarımıza müvafiq xarici siyasət strategiyasının əsasının qoyulmasıdır. Xüsusilə, 1994-cü il sentyabrın 20-də "Əsrin müqaviləsi"nin

imzalanması ilə Azərbaycanın dünya iqtisadi sistemə inteqrasiyasının möhkəm təməli qoyuldu, ölkəmizin beynəlxalq mövqeyi möhkəmləndi. “Əsrin müqaviləsi”nin imzalanması tarixi hadisə və dönüş nöqtəsi idi. Azərbaycanın “Əsrin müqaviləsi”ndən başlanan yolu haqqında Heydər Əliyev demişdir: “1994-cü ildən Azərbaycan dövləti özünün yeni neft strategiyasını həyata keçirir və bu strategiyanın da əsas məqsədi, əsas prinsipləri Azərbaycanın zəngin təbii sərvətlərindən, o cümlədən, neft və qaz sərvətlərindən Azərbaycan xalqının rifahı naminə daha səmərəli istifadə etməkdən ibarətdir” (6, s.582).

Bu müqavilə Azərbaycanın dövlət təhlükəsizliyinin təminatçısına çevrildi. Nəinki regionda, qlobal miqyasda nəhəng neft kəməri olan Bakı-Tbilisi-Ceyhanın əsası qoyuldu. Əsrin müqaviləsi nəticəsində Azərbaycana birbaşa investisiyalar qoyuldu, ölkəmiz dünya bazarında iqtisadi müttəfiq kimi tanındı. Bununla yanaşı, Azərbaycan beynəlxalq hüquq müstəvisində iqtisadi maraqlarını və iqtisadi hüquqlarını qorumağa başladı.

1993-cü ildə Heydər Əliyev hakimiyyətə qayıtdıqdan sonra Azərbaycan Respublikasının xarici siyasəti yenidən quruldu və onun əsas istiqamətləri müəyyən edildi. İlk növbədə, Azərbaycana qarşı informasiya blokadasının yarılması və Dağlıq Qarabağ problemi ilə bağlı əsl həqiqətlərin dünya ictimaiyyətinə çatdırılması istiqamətində çox gərgin və səmərəli iş aparıldı. Respublikanın ərazi bütövlüyünün təmin edilməsi, Azərbaycanın dünya dövlətləri arasında özünə layiqli yer tutması və qloballaşan dünya siyasətində Azərbaycanın maraqlarının qorunması yeni xarici siyasət xəttinin əsas istiqamətlərinə çevrildi. Azərbaycan Respublikasının xarici siyasət sahəsindəki bütün uğurları Heydər Əliyev diplomatiyasının qələbəsi idi.

Azərbaycan Respublikasının xarici siyasətinin əsas məqsədi Dağlıq Qarabağ problemini sülh yolu ilə həll etmək, Azərbaycanın dövlət müstəqilliyini və suverenliyini möhkəmləndirmək, ölkəmizin dünya ölkələri arasında layiqli yer tutmasını təmin etmək, dostluq və əməkdaşlıq münasibətləri yaratmaqdan ibarətdir.

H.Əliyev 1998-ci ilin sonuna qədər 68 ölkənin prezidenti və dövlət başçıları ilə görüş keçirdi. Heydər Əliyev Azərbaycanın üzv olduğu beynəlxalq təşkilatların tədbirlərində, zirvə toplantılarında iştirak etdi. BMT-nin Baş Məclisində, Avropa Şurası Parlament Assambleyasında çıxışlarında müstəqillik qazanmış dövlətlərə qarşı ikili standartların yolverilməzliyini, mədəniyyətlərin toqquşmasının qarşısını almaq üçün demokratiya və bazar iqtisadiyyatının inkişafında ayrı-ayrı xalqların mənafeyinin nəzərə alınmasının vacibliyini qeyd etmişdir.

Müasir dövrümüzdə Heydər Əliyev siyasi kursu və inkişaf strategiyası Heydər Əliyev siyasi məktəbinin yetirməsi Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev tərəfindən uğurla davam etdirilir. İlham Əliyevin dövlətimizə başçılıq etdiyi 15 il ərzində Azərbaycan Respublikası daxili və

xarici siyasət sahəsində çox böyük uğurlar qazanmışdır. Bu dövr ərzində Azərbaycanın həyatı bütün istiqamətlərdə dinamik inkişaf və müsbət reallıqların artması ilə səciyyələnib. Azərbaycanda həyata keçirilən məqsədyönlü siyasət Azərbaycanı güclü dayaqlara malik olan və milli maraqları qətiyyətlə qoruyan dövlətə çevirib.

Prezident İlham Əliyev 15 illik fəaliyyəti dövründə ilk növbədə, Ümummilli lider Heydər Əliyev tərəfindən təməli qoyulan vətəndaş birliyi platformasına söykənərək daxili ictimai-siyasi sabitliyi daha da möhkəmləndirmiş, əhalinin təhlükəsizliyini, insanların əsas hüquq və azadlıqlarını, ölkənin əmin-amanlığını təmin etmiş, vətəndaşların rifah halının getdikcə yüksəldilməsinə nail olmuşdur. Bununla yanaşı, prezident İlham Əliyevin həyata keçirdiyi uğurlu daxili və xarici siyasət, dövlət idarəçiliyi sayəsində son 15 ildə Azərbaycanın regional və beynəlxalq nüfuzu getdikcə artmış, Azərbaycan regionun özünü tam təmin edən dövlətləri sırasında ilk üçlükdə qərarlaşmışdır. Azərbaycanda demokratik təsisatların möhkəmləndirilməsi, siyasi plüralizmin, insan hüquq və azadlıqlarının təmin edilməsi, vətəndaş cəmiyyəti institutlarının gücləndirilməsi istiqamətində ardıcıl siyasət həyata keçirilmişdir. Məhz bunun nəticəsində ölkədə 55 siyasi partiya, 3 mindən çox qeyri-hökumət təşkilatı, 2 milyona qədər üzvü olan həmkarlar təşkilatı sərbəst fəaliyyət göstərir.

Dövlət başçısı seçiqabağı çıxışında demişdir: “Mən xalqın arasına çıxanda insanlara çatdırmaq üçün özümdə ancaq bir müraciət götürəcəyəm – müraciətdə deyiləcək ki, gələcək inkişaf üçün Prezident Heydər Əliyevin apardığı siyasətin davam etdirilməsi son dərəcə vacibdir. Əgər bu siyasət davam etdirilməsə, ölkə yenidən anarxiya və qeyri-sabitlik həddinə gəlib çıxacaqdır. Əminəm ki, seçicilər bunu gözəl başa düşürlər” (9).

Siyasi sahədə olduğu kimi, iqtisadi sahədə həyata keçirilən məqsədyönlü siyasətin nəticəsində Respublikada bazar iqtisadiyyatına transformasiya uğurla başa çatmışdır. Prezident İlham Əliyevin hakimiyyəti illərində həyata keçirilmiş ardıcıl və məqsədyönlü iqtisadi siyasət nəticəsində ölkədə planlı sosialist iqtisadiyyatından bazar iqtisadiyyatına keçid prosesinin başa çatması təmin edilmişdir. 2004-cü ildən bəri bütün dünya üzrə ÜDM istehsalının artımının ən yaxşı göstəricilərindən biri 3 dəfədən çox olmaqla məhz Azərbaycanda qeydə alınıb. Rəqabətliliyinə görə Azərbaycan iqtisadiyyatı MDB məkanında birinci yerə yüksəlib. 2004-2018-ci illər ərzində iqtisadiyyatın şaxələndirilməsi, qeyri-neft sektorunun və bölgələrinin davamlı yüksəlişi məqsədilə regionların sosial-iqtisadi inkişafına dair üç dövlət proqramı həyata keçirilmişdir. 15 il ərzində Azərbaycan iqtisadiyyatı 3,2 dəfə, qeyri-neft sektoru 2,8 dəfə, sənaye istehsalı 2,6 dəfə, kənd təsərrüfatı 1,2 dəfə artmış, qeyri-neft sektoru 4 dəfə çoxalmışdır.

Azərbaycanın valyuta ehtiyatları 1,8 milyard dollardan (2004) 46 milyard dollara (2018) çatdırılmışdır. 2003-2018-ci illərdə ölkə iqtisadiyyatına 250 milyard dollar investisiya qoyulmuşdur (9).

Prezident İlham Əliyevin təşəbbüsü ilə Avropa və Asiyanı birləşdirən Şərq-Qərb və Şimal-Cənub beynəlxalq nəqliyyat dəhlizlərinin yaradılması istiqamətində böyük işlər görülmüşdür.

15 il ərzində ölkədə ictimai və sosial xidmətlər sahəsində böyük islahatlar aparmış, dövlət orqanları tərəfindən əhaliyə göstərilən xidmətləri vahid sistemdə birləşdirən “Asan xidmət” mərkəzləri yaradılmışdır. Dünyada Azərbaycanın brendi kimi tanınmış “Asan xidmət” modeli artıq başqa ölkələrdə də tətbiq edilir. Ölkə əhalisinin sosial rifahının yaxşılaşdırılması, habelə Minilliyin inkişaf məqsədlərinin həyata keçirilməsi istiqamətində böyük xidmətlərinə görə prezident İlham Əliyev 2015-ci ildə BMT-nin “Cənub-cənub” mükafatı ilə təltif olunmuşdur.

Azərbaycandakı iqtisadi və sosial yüksəlişin əsas qarantı siyasi sabitlikdir. Prezident İlham Əliyev bu vacib amili yüksək qiymətləndirərək demişdir ki, sabitlik olmadan heç bir ölkə inkişaf edə bilməz: “Bu, aksiomadır. Bunu biz yaxın tarixdə dəfələrlə görmüşük. Sabitlik pozulan zaman inkişaf da dayanır, ölkə iqtisadiyyatı tənəzzülə uğrayır, sərmayə qoyuluşu dayanır. Biz sözlə, sabitlik hər bir ölkənin inkişafı üçün başlıca şərtidir. Azərbaycanda isə sabitliyin mənbəyi Azərbaycan xalqıdır, onun iradəsidir və eyni zamanda bizim apardığımız siyasətdir. Çünki bizim siyasətimiz milli maraqlara söykənir, milli maraqlarımız bizim üçün hər şeydən üstündür. Ölkəmizin təhlükəsizliyi, sabitliyi, iqtisadi və sosial inkişafı, beynəlxalq arenadakı artan rolu sabitliyin təminatçısıdır” (12).

Dövlət başçısının rəhbərliyi ilə Azərbaycan Ordusunun döyüş qabiliyyətinin artırılması, silahlı qüvvələrin maddi-texniki bazasının möhkəmləndirilməsi sahəsində çox böyük və ardıcıl tədbirlər həyata keçirilmişdir. Beynəlxalq reytinglərə görə Azərbaycan Ordusu hazırda dünyada ən güclü 50 ordu sırasında yer tutur. 2016-cı ilin aprel ayının əvvəlində cəbhə xəttində Ermənistanla olan müharibədə Azərbaycan ordusu Ermənistan ordusuna ağır zərbələr vurdu və bununla da öz gücünü bir daha göstərmiş oldu.

Prezident İlham Əliyev 15 ildə Azərbaycanın xarici siyasətinə xüsusi dinamika verib. Bunun nəticəsində Azərbaycan xarici siyasətin bir çox istiqamətlərində, o cümlədən təhlükəsizliyin təminatında, dünya dövlətləri ilə əməkdaşlığın inkişafında, Ermənistan-Azərbaycan Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həlli istiqamətində, Azərbaycanın beynəlxalq nüfuzunun daha da yüksəldilməsində, yeni əməkdaşlıq formalarının yaradılmasında çox böyük uğurlar əldə edib. Qısa müstəqillik tarixində respublikamız 2011-ci ildə 155 dövlətin dəstəyini qazanaraq BMT Təhlükəsizlik Şurasına qeyri-daimi üzv

seçilib. Ölkəmiz həmçinin 120 dövlətin təmsil olunduğu Qoşulmamaq Hərəkatına üzv qəbul edilib.

Azərbaycanın son 15 ildə ardıcılıqla həyata keçirdiyi xarici siyasətin prioritetlərindən biri Ermənistan-Azərbaycan Dağlıq Qarabağ münaqişəsi ilə bağlı olub.

Prezident İlham Əliyev Ermənistanın sülh istəmədiyini, status-kvonu nə qədər çox mümkündürsə saxlamağa çalışdığını daim qətiyyətlə vurğulayır. Rəsmi İrəvanın işğal etdiyi torpaqlardan çəkilmək istəməməsini açıq ifadə edir. Dövlət başçısı onu da bəyan edir ki, bütün bu qanunsuzluqları törətməkdə, beynəlxalq hüquqa zidd olan addımları atmaqda Ermənistan öz havadarlarına arxalanır. Prezident İlham Əliyev Ermənistan-Azərbaycan Dağlıq Qarabağ problemi ilə bağlı prinsipial mövqe ifadə etmişdir: “Azərbaycan heç vaxt öz ərazi bütövlüyünün pozulması ilə barışmayacaq, torpaqlarında ikinci erməni dövlətinin yaranmasına yol verməyəcəkdir. Ölkəmizin ərazi bütövlüyü tam bərpa edilməli, azərbaycanlılar əzəli yurdlarına qayıtmalıdır” (10). 2003-2018-ci illərdə nüfuzlu beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən Dağlıq Qarabağ münaqişəsinə dair mühüm qərarların qəbul edilməsinə nail olunmuşdur.

Dövlət və cəmiyyət həyatının bütün sahələrində fundamental dəyişikliklərin baş verdiyi ötən 15 il ərzində Azərbaycan xalqı həmişə öz liderinə güvənmiş, ona çox böyük dayaq olmuşdur. Dövlətimizin başçısı Respublikamızın sürətli inkişafından, qazanılan nailiyyətlərdən danışarkən həmişə qeyd edir ki, bu uğurların əsasında məhz ölkədəki sağlam ictimai-siyasi mühit, xalqla iqtidarın birliyi dayanır.

Müasir dövrdə xalqımızın və dövlətimizin həyatında əldə edilən bütün nailiyyətlər – siyasi sabitlik, tərəqqi, coşqun inkişaf Ulu öndər Heydər Əliyevin həyata keçirdiyi siyasi kursun və inkişaf strategiyasının məntiqi davamı və təntənəsidir.

ƏDƏBİYYAT

1. “Səs” qəz., 1992, 16 oktyabr
2. Qayıdış. 1990-1993. Sənədlər və materiallar toplusu, Bakı, 1996, 792 s.
3. Ramiz Mehdiyev. Azərbaycanda müstəqil dövlətçiliyi yaradan və yaşadan – Heydər Əliyevin qadir şəxsiyyətidir. “Azərbaycan” qəz., 1993, 13 iyun
4. “Azərbaycan” qəzeti, 1990, 10 iyun
5. “Xalq qəzeti”, 2 iyun, 1997
6. Heydər Əliyev. Müstəqilliyimiz ədəbidir. Bakı, 1997, I c, 612 s.
7. “Azərbaycan” qəz., 1994, 10 may; 1995, 13-29 may
8. Heydər Əliyev. Müstəqillik yollarında. I c, B, 1997, 576 s.
9. “Yeni Azərbaycan” qəz., 2018, 18 oktyabr
10. “İki sahil” qəz., 2018, 13 oktyabr